

Vlaams
Parlement

ingediend op **732** (2015-2016) – Nr. 1
14 april 2016 (2015-2016)

Voorstel van resolutie

van Katia Segers, Caroline Gennez, Tine Soens
en Freya Van den Bossche

betreffende een gecoördineerde
en transversale aanpak van cyberpesten

TOELICHTING

Pesten – het doelbewust en herhaaldelijk kwetsen van een specifieke persoon – is een wijdverspreid maatschappelijk probleem: op school of op de werkvloer, in de jeugd- of sportvereniging enzovoort. Van zodra er sprake is van sociale interactie steekt pestgedrag de kop op.

We leven niet langer met media, maar in de media. Van 's ochtends wanneer we wakker worden tot wanneer we gaan slapen, luisteren we naar de wekkerradio, checken we onze mails, updaten we onze Facebookpagina, sms'en, tweeten, instagrammen, snappen en chatten we, kijken we televisie en daten we zelfs online. In onze digitale samenleving speelt een groot deel van ons leven zich daarbij steeds meer online af.¹ Samen met deze technologische innovaties die ons (sociaal) leven verrijken, steken ook maatschappelijke uitdagingen en problemen de kop op, zoals het relatief nieuwe fenomeen van cyberpesten. Dit pesten via elektronische communicatiemiddelen is een zeer complexe problematiek.²

Hoewel mensen online ook slachtoffer kunnen worden van pesterijen door onbekenden uit de hele wereld, is cyberpesten vaak een digitale uitloper van het klassieke pesten in het dagelijkse leven. Tegelijk zijn er ook enkele onderscheidende kenmerken die maken dat de impact van cyberpesten op slachtoffers vaak veel ingrijpender is dan die van het klassieke face-to-facepesten³:

- cyberpesters hebben meer mogelijkheden en kanalen om te pesten: het pestgedrag blijft dus niet beperkt tot een bepaalde sociale setting (de school, vereniging, werkvloer enzovoort) maar kan via internet en mobiele telefoon continu voortgezet worden. Dat wordt verder in de hand gewerkt door de sterke toename van mobiel internetgebruik.⁴ De constante mogelijkheid om door de pestkop gecontacteerd te worden, zorgt bij het slachtoffer van cyberpesten voor een niet te onderschatten bijkomende stress ten opzichte van het klassieke pesten;
- cyberpesters kunnen (relatief) anoniem te werk gaan – door online een pseudoniem te hanteren of een onbekend nummer of speciaal gecreëerde e-mailaccount te gebruiken enzovoort – waardoor het voor het slachtoffer, maar ook voor de autoriteiten, soms moeilijk te achterhalen is wie achter de pesterijen zit. Niet zelden veroorzaakt de moeilijke identificeerbaarheid van de dader extra gevoelens van machteloosheid en frustratie bij het slachtoffer;

¹ 77% van de Vlamingen beschikt over een account op minstens één sociaal netwerk. Bovendien is – naast informatie opzoeken – 'communiceren' de voornaamste onlineactiviteit van de Vlaming. *Measuring digital media trends in Flanders*, augustus-oktober 2015, pagina 153; Lievens (John), Siongers (Jessy) en Waege (Hans) (eds.). *Participatie in Vlaanderen, eerste analyses van de Participatiesurvey 2014*, vol. 2. Leuven, ACCO, 2015, pp. 190-191.

² In zeer algemene termen kan men stellen dat het gaat om pesten via internet en/of gsm. Dit omhelst echter zeer uiteenlopende media, gaande van mobiele telefoon (sms), e-mail, instant messenger diensten (Facebook Messenger, WhatsApp, Snapchat, Skype, MSN enzovoort) en sociale netwerksites (Facebook, Twitter, Instagram enzovoort), tot blogs, fora, chatrooms, onlinegames en virtuele werelden. Ook de aard van het pesten varieert sterk: het kan gaan om schelden, dreigen, negeren of roddelen, maar ook het verspreiden van persoonlijke gesprekken of (gemanipuleerde) foto's, het sturen van ongewenste seksueel getinte berichten of expliciete foto's, het creëren van een haatpagina enzovoort. Vandebosch (Heidi) en Van Cleemput (Katrien). "Defining cyberbullying: a qualitative research into the perceptions of youngsters". In *CyberPsychology & Behavior*, 2008, 11(4), pp. 499-503.

³ Voor de krachtlijnen, zie Walrave (Michel) en Van Ouytsel (Joris). *Mediawijs online. Jongeren en sociale media*. Leuven, LannooCampus, 2014, pp. 102-106 en *Zes jaar onderzoek naar cyberpesten in Vlaanderen, België en daarbuiten: een overzicht van de bevindingen* (white paper, 16 november 2012, Antwerpen).

⁴ Het gebruik van smartphones steeg tussen 2013 en 2015 jaarlijks met ongeveer 10%. Momenteel bezit 68,5% van de Vlamingen een smartphone, die voornamelijk gebruikt wordt om e-mails en sociale media te checken. *Measuring digital media trends in Flanders*, augustus-oktober 2015, pp. 126 en 136.

- cyberpesterijen zijn vaak langdurig (elektronische berichten zoals beledigende commentaren of een 'haatpagina' kunnen gedurende relatief lange tijd online blijven staan) en voor een grote en diverse groep internetgebruikers (bijvoorbeeld een gênante foto die op een sociale netwerksite gepost wordt, kan gemakkelijk gedeeld en verspreid worden door derden) zichtbaar. Zo kunnen slachtoffers jaren na het pestgedrag nog geconfronteerd worden met eerdere feiten;
- daders worden niet onmiddellijk geconfronteerd met hun acties: ze zien niet welke schade ze aanrichten en kunnen moeilijk beoordelen of ze met bepaalde daden over de schreef gegaan zijn. Onderzoek wijst dan ook uit dat cyberpesters vaak minder spijt hebben van hun daden dan traditionele pesters.

Hoewel het beschikbare cijfermateriaal fragmentarisch is, wijst alles erop dat cyberpesten een significant probleem is in en van onze gedigitaliseerde samenleving. Bij Europese jongeren tussen elf en zestien jaar steeg de kans om blootgesteld te worden aan cyberpesten tussen 2010 en 2014 van 8 naar 12 percent.⁵ Uit het Vlaamse DICA-onderzoek (DICA: Developmental Issues in Cyberbullying amongst Adolescents) blijkt dan weer dat in 2012 reeds 11,1 percent van de negen- tot zestienjarigen in het half jaar voorafgaand aan de enquête slachtoffer was van cyberpesten.⁶ Ondanks de verschillende preventie-initiatieven van de afgelopen jaren blijft dit percentage stabiel: in 2015 gaf 12 tot 15 percent van de leerlingen uit het eerste middelbaar aan dat ze al het slachtoffer van cyberpesten werd.⁷

Om tot een efficiënte aanpak van cyberpesten te komen, is het belangrijk om te onderkennen dat ook volwassenen niet gespaard blijven van (cyber)pestgedrag. Daarom moet de komende jaren ingezet worden op het in kaart brengen van dit fenomeen onder volwassenen.⁸ Het onderzoek – al dan niet in internationale samenwerkingsverbanden – naar cyberpesten, met name meldingspistes, coping-strategieën van slachtoffers en daderaanpak, moet verder uitgebouwd worden.

Tegelijkertijd dient – op basis van de beschikbare kennis van de problematiek en de beperkte evidencebased interventies die ontwikkeld werden – geëvalueerd te worden wat al dan niet werkt in de preventie, melding en aanpak van cyberpesten. De aanpak hiervan dient te gebeuren vanuit een 'multistakeholders governance-perspectief', namelijk een globale aanpak waarbij alle belanghebbenden betrokken worden en verantwoordelijkheid opnemen: overheid, scholen en ouders, het werkveld, middenveld, media enzovoort.

Binnen dit multistakeholders governanceperspectief moet aandacht uitgaan naar de acties die ondernomen worden in scholen (bijvoorbeeld het inzetten op een disciplinerende, no-blame of herstelgerichte aanpak: in welke situatie kiest men voor een bepaalde strategie en welk effect resorteert dit?), maar ook in de thuissituatie of op de werkvloer. Ten slotte moet ook verder uitgediept worden welke initiatieven online ontplooid kunnen worden, via met name de technologieën

⁵ Livingstone (Sonia), Mascheroni (Giovanna), Olafsson (Kjartan), Haddon (Leslie), et.al. *Children's online risks and opportunities: comparative findings from EU Kids Online and Net Children Go Mobile (november 2014)*, p. 20.

⁶ *Zes jaar onderzoek naar cyberpesten in Vlaanderen, België en daarbuiten: een overzicht van de bevindingen* (white paper, 16 november 2012, Antwerpen), p. 5.

⁷ Algemene resultaten Cyber-Shoc onderzoek (enquête van de Universiteit Antwerpen over online- en offline-ervaringen van jongeren). Bij de wave in het voorjaar (april-mei) geeft 15% van de bevroagde leerlingen aan dat ze gepest werd online; in het najaar (oktober-november) is dat 12%. Online te raadplegen: <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container33356/files/Schoolfoto%20Wave1%20andere%20kleuren.pdf>.
<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container33356/files/Schoolfoto%20Wave2.pdf>.

⁸ Uit een recente bevraging rond ICT-gebruik op het werk blijkt dat 5% van de bevroagde werknemers geconfronteerd wordt met cyberpesten. Zie de eerste onderzoeksbevindingen van de Cyber-Shoc bevraging Vlaamse werknemers (dataverzameling april-mei 2015), online te raadplegen: <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container33356/files/Infographic%20ICT%20gebruik.pdf>.

die beheerders van onlineplatformen kunnen inschakelen om deze omgevingen zo veilig mogelijk te maken (bijvoorbeeld het gebruik van 'nudging' – via aanpassingen in de opbouw van platformen worden gebruikers die negatieve boodschappen willen posten, aangezet om voor positievere zaken te kiezen –, een strengere default privacysetting, het aanbieden van positieve emoticons en het vermijden dat gebruikers anoniem te werk kunnen gaan).

De oprichting van een onafhankelijk, multidisciplinair Vlaams Kenniscentrum (Cyber)Pesten waar alle beschikbare knowhow en tools worden gebundeld en ontsloten voor de relevante actoren (scholen, jeugd-, sport- en socioculturele verenigingen, werkgevers, zorgverstrekkers enzovoort) is daarbij onontbeerlijk. Immers, de doorstroming van kennis en best practices en het creëren van een centraal punt van waaruit het multistakeholdersbeleid wordt aangestuurd, blijft momenteel een enorme uitdaging.

Het mag duidelijk zijn dat cyberpesten een fenomeen is dat onze continue beleidsaandacht en een transversale, gecoördineerde aanpak – over de beleidsdomeinen en gewestelijke bevoegdheden heen – verdient. Dit voorstel van resolutie wil de Vlaamse Regering ertoe aanzetten om haar beloftes omtrent de aanpak van cyberpesten eindelijk te concretiseren in een coherent transversaal beleid, waarbij de huidige ad-hocinitiatieven uit de verschillende beleidsdomeinen na evaluatie ingebed – en waar nodig verder uitgebreid – worden, en dat gecoördineerd wordt door het Departement Welzijn.

Katia SEGERS
Caroline GENNEZ
Tine SOENS
Freya VAN DEN BOSSCHE

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de beleidsnota Media 2014-2019;
 - 2° de beleidsnota Onderwijs 2014-2019;
 - 3° de beleidsnota Jeugd 2014-2019;
 - 4° de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2014-2019;
 - 5° het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) over de preventie en de aanpak van pesten op school (van 22 januari 2015) alsook de bespreking hiervan in de commissie Onderwijs van het Vlaams Parlement (van 26 februari 2015);
 - 6° het advies van het Kinderrechtencommissariaat inzake onderzoek en aanpak van pesten (van 1 oktober 2013);
 - 7° de voorstellen van resolutie van 31 januari 2013 en 28 januari 2014 betreffende het opstarten van een multidisciplinair wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken, gevolgen en mogelijke oplossingen inzake pesten bij jongeren (*Parl.St.* VI.Parl. 2012-13, nr. 1898/1 en *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2389/1);
 - 8° de open brief 'Van Vuurtoren naar Ankerpunt' waarin experts van de Vlaamse universiteiten en hogescholen pleiten voor de oprichting van een Vlaams Kenniscentrum (Cyber)Pesten (van 6 februari 2015);
- gehoord het antwoord van Vlaams minister Vandeurzen op de actuele vraag van Katia Segers betreffende de aanpak van cyberpesten (van 24 februari 2016);
- vaststellende dat:
 - 1° ons leven en onze samenleving zich in toenemende mate in de (digitale) media afspelen;
 - 2° ons digitale leven opportuniteiten maar jammer genoeg ook risico's inhoudt, waaronder het maatschappelijk belangwekkende en verontrustende cyberpesten;
 - 3° cyberpesten – in zeer algemene termen gedefinieerd als 'pesten via elektronische communicatiemiddelen (internet en/of gsm)' – een bijzonder complex fenomeen is;
 - 4° cyberpesten een nefaste en langdurige impact heeft op het welzijn en de levenskwaliteit van slachtoffers (en hun omgeving);
 - 5° cyberpesten enkele typerende kenmerken heeft, die maken dat de impact op slachtoffers vaak veel ingrijpender is dan bij klassiek pesten, met name het feit dat cyberpesten niet plaats- of tijdsgebonden is, pesterijen langdurig en voor een groter publiek zichtbaar zijn, daders anoniem te werk kunnen gaan en niet met hun acties geconfronteerd worden;
 - 6° cyberpesten een fenomeen is dat zich blijvend manifesteert onder alle lagen van de bevolking;
 - 7° de meeste scholen erkennen dat cyberpesten een probleem vormt en dat ze daar als school een zekere rol in te vervullen hebben, maar dat het hen ontbreekt aan tijd, professionele ondersteuning en richtlijnen om cyberpesten aan te pakken;
 - 8° het fenomeen cyberpesten nog meer uitgebreid en bij verschillende doelgroepen onderzocht moet worden, met aandacht voor de nieuwe vormen die het fenomeen – gezien de constante technologische evoluties – aanneemt en met bijzondere aandacht voor strategieën die slachtoffers het best hanteren, sensibilisering van omstanders en de meest aangewezen manier om daders aan te pakken;
 - 9° cyberpesten zowel op juridische, sociaal-educatieve als technologische gronden aangepakt kan worden;

- 10° het ons momenteel ontbreekt aan een transversale, gecoördineerde aanpak van cyberpesten;
- 11° een succesvol anticyberpestbeleid samenwerking met de federale overheden en media- en telecombedrijven vereist;
- vraagt de Vlaamse Regering:
- 1° een gecoördineerde en structurele aanpak van cyberpesten te concretiseren, gecoördineerd door het Departement Welzijn, waarbij – na evaluatie en eventuele bijsturing – de huidige ad-hocinitiatieven uit de verschillende beleidsdomeinen ingebed worden in een coherent transversaal beleid;
- 2° de oprichting van een onafhankelijk, multidisciplinair Vlaams Kenniscentrum (Cyber)Pesten waar alle beschikbare knowhow en tools worden gebundeld en ontsloten voor alle belanghebbenden (scholen, jeugd-, sport- en socio-culturele verenigingen, werkgevers, zorgverstrekkers enzovoort) te onderzoeken;
- 3° bijkomende inspanningen te leveren om komaf te maken met cyberpesten, met name op het vlak van:
- a) wetenschapsbeleid:
- i) verder te investeren in onderzoek dat een verfijnd raamwerk creëert voor het steeds evoluerende fenomeen van cyberpesten, opdat extreme gevallen van onlinebelaging ook gemakkelijker gerechtelijk vervolgbaar worden;
 - ii) blijvend aandacht te hebben voor de problematiek van cyberpesten onder kinderen en jongeren, maar ook het fenomeen onder volwassenen in kaart te brengen;
 - iii) verder onderzoek – al dan niet in internationale samenwerkingsverbanden – rond preventie, sensibilisering, melding, copingstrategieën en daderaanpak te stimuleren;
 - iv) op basis van de beschikbare kennis van de problematiek en de beperkte evidencebased interventies die ontwikkeld werden, te evalueren welke initiatieven vruchten afwerpen in de preventie, melding en aanpak van cyberpesten;
- b) media:
- i) preventief te werken rond cyberpesten via brede sensibiliseringscampagnes, gecoördineerd door het Kenniscentrum Mediawijsheid;
 - ii) naast de initiatieven voor kinderen, ouders en leerkrachten een toolkit te ontwikkelen die specifiek gericht is op pesten onder volwassenen en die te verspreiden onder bedrijven, sport- en andere clubs enzovoort die met cyberpesten te maken krijgen;
 - iii) het vergroten van mediawijsheid en digitale competenties, vanuit een multistakeholdersperspectief, blijvend voorop te stellen;
 - iv) de openbare omroep en private media te stimuleren om het thema cyberpesten op een evenwichtige manier te belichten in plaats van disproportionele aandacht te schenken aan buitensporige gevallen – zoals celebritybashingpraktijken – die de algemene norm rond wat al dan niet online kan, negatief kunnen beïnvloeden;

- c) onderwijs:
 - i) een whole school approach voorop te stellen in het anti(cyber)pest-beleid (zoals die reeds op het vlak van gezondheidsbevordering concreet naar de praktijk vertaald werd in de kadermethodiek gezonde school). Een dergelijke aanpak combineert vier strategieën (educatie/ via curriculum, structurele maatregelen, afspraken, en zorg en begeleiding) met vier werkingsniveaus (leerling, klas, school en omgeving);
 - ii) mediawijsheid op te nemen in het curriculum, in de eindtermen van het lager onderwijs en de ontwikkelingsdoelen van het kleuteronderwijs;
 - iii) mediawijsheid nadrukkelijk op te nemen in de lerarenopleiding;
 - iv) in de nodige bijscholing te voorzien voor leerkrachten en directies;
 - d) welzijn:
 - i) een toegankelijk meldpunt voor cyberpesten op te richten, al dan niet binnen de 1712-hulplijn, waar slachtoffers geïnformeerd worden over de mogelijkheden voor psychosociale bijstand;
 - ii) in de nodige bijscholing te voorzien voor zorgverstrekkers, artsen, hulpverleners, vertrouwenspersonen enzovoort;
 - iii) van cyberpesten een bespreekbaar thema te maken in het kader van welzijn op de werkvloer;
 - e) jeugd: cyberpesten op te nemen in de opleiding voor animatoren in het jeugdwerk evenals in de nodige bijscholing te voorzien voor vrijwilligers in het jeugdwerk;
- 4° overleg op te zetten met de federale overheid, met name om:
- a) te onderzoeken op welke manier verholpen kan worden dat cyberpesters ongestoord in de anonimiteit te werk kunnen gaan, onder andere door een legaal kader te creëren voor ethisch hacken;
 - b) afstemming met de initiatieven van het Centrum voor Cybersecurity België mogelijk te maken;
 - c) politiediensten verder te sensibiliseren rond het thema van cyberpesten;
 - d) (sociale)media- en telecombedrijven aan te manen om enerzijds dringend werk te maken van een beleid waarbij het melden van cyberpesten laagdrempeliger wordt en men actiever optreedt bij meldingen van cyberpesten, en anderzijds in toenemende mate te opteren voor safety by design (bijvoorbeeld door anonieme posts en ghost accounts onmogelijk te maken) en te investeren in slimme technologieën die cyberpesten identificeren en gebruikers sensibiliseren.

Katia SEGERS
Caroline GENNEZ
Tine SOENS
Freya VAN DEN BOSSCHE